

סממן מאותו אדם, שאפילו לא יישאר רושם של הלכלוך בקיר. לא יישאר ממנו שום רושם.

גניזת ספר תורה

בסוגיית ריקק מביאה הגמ' שספר תורה ממעט בחלון, ומקשינן שהרי עתיד ליטלו משם. ותירצו שהס"ת בלה ואין יכול להשתמש בו. ושוב מקשינן שהרי צריך לגנוזו. ותירצו שכוונתו לגנוזו בחלון.

ביו"ד סי' רפב נפסק: "ס"ת שבלה או נפסל נותנים אותו בכלי חרס, וקוברין אותו אצל ת"ח, וזו היא גניזתו".

בספר תשובה מאהבה (ב, רלב) כתב שלא ראינו שנהגו לגנוז ס"ת אצל ת"ח, אלא יש חדרים מסויימים בבהמ"ד ושם מניחים הס"ת שבלה. ומביא ראייה מהגמ' בסוטה (כ, א) שאשה שלא רצתה לשתות מי מרים קודם שנמחקה המגילה, גונזים אותה בצדי ההיכל ופירש רש"י בצדי ההיכל דכל כתבי קודש שאינן ראויים לקרות בהן נגנזין שלא יתבזו. עכ"ל. הרי שאין צריך לגנוז דוקא אצל ת"ח.

ממשיך התשובה מאהבה להוכיח מסוגיין, שספר תורה שבלה יכול להגנוז בחלון, וע"כ שאין דין לקוברו אצל ת"ח.

אמנם הריטב"א כאן עמד בקושי זה, ותירץ שגניזה זו בחלון היא מצב זמני (ולכא' הריטב"א הולך בשיטת הראשונים שגם דבר שמבטלין אותו לזמן מועט בחלון, והדבר שני במחלוקת).

ונסיים במה שכתב המנחת אלעזר (ה"ג סי' נב) ששמע שגדול אחד גזר שכל הס"ת הפסולים שבעיר ייגנוזו אצל ת"ח כפי שנפסק בשו"ע, ומיד אחרי כן היתה מגיפה גדולה וילדים רבים חלו ומתו ה"י, והיה קשה בעיניהם במה חטאו. וכתב המנחת"א שבאמת אין ברור מה נקרא ס"ת פסול, וכגון כשחומש אחד בתוך הס"ת אין בו פסול, אין הס"ת טעון גניזה, ועל כן יש כאן תביעה שגנוזו ס"ת שלא היה צריך גניזה והוא בזיון לס"ת. ולכן המנהג הוא שמשאירים את הס"ת בארון וחוגרים אותו מבחוץ לסימן.

דף כא-א

יהושע בן גמלא

ברם זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא הוא נשתכחה תורה מישראל.

משמע כאן שהיה אדם גדול וצדיק. ומקשים התוס' דביומא (יה, א) אמרינן שבבית שני לא נתמנו כהנים גדולים ראויים, ומביאה הגמ' דוגמה שהרי תרקבא דדינרי עיילא ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא עד דאוקמיה ליהושע בן גמלא בכהני גדולי. משמע שלא היה ראוי לכך. ותירצו התוס' שיהושע בן גמלא היה צדיק, אך לא היה הגדול ביותר, והיו יותר ראויים ממנו, ומה שעקף אותם היה בעבור תשלום הכסף.

הריטב"א ביומא מביא קושיא זו ומתירץ שאחרי שנתמנה להיות כהן גדול הכשיר את עצמו. [ושם ביומא הבאנו שכשהגרי"מ רובין שליט"א נתמנה לרב, אמר לו הגר"ש ווזנר זצ"ל שהרבה רבנים קודם שנתמנו לא היו ראויים לכך, אך תוך כדי עבודת הקודש גדלו ונעשו ראויים.] עוד תירץ שהיו תרי יהושע בן גמלא, ע"ש.

המהרש"א שם ועוד, מיישבים עוד, שבוודאי שהיה יהושע בן גמלא צדיק, אך באותה תקופה אפילו הוא לא היה יכול להתמנות ללא תשלום

וכבר העירו האחרונים שאין מדובר כאן בדיני נזקין רגילים, וכפי שביאר הגר"ב ד בברכת שמואל, שהרי אדם מועד לעולם ואין הבנה לקולות שונות בדיני נזקי שכנים, אלא מתוך כך שאין זה מזיק רגיל.

וביאור הדבר כפי המבואר בשו"ת הרא"ש (כלל קח אות י): "המדקדק בפרק לא יחפור ששיערו חכמים כל דבר ודבר לפי מה שראוי להזיק, כי דרכיה דרכי נעם וכל נתיבותיה שלום והקפידה תורה שלא יעשה אדם בתוך שלו דבר הגורם הזיק לחבירו". אדם צריך לחיות בשלום עם שכניו, ועל כן גם אם עושה בתוך שלו, יש גדרים מה יכול לעשות ומה לא.

ומוסיף החזו"א (ב"ב יא, א): "נראה דענין קביעות ההרחקות נמסרו לחכמים, כי לעולם אין שימושי בני אדם מצטמצמים כל אחד בחלקו (כל אדם שעושה משהו, הדבר משפיע על סביבותיו), ונצטוונו שחכמים ישקלו הדברים כפי הראוי והנכון לפי טבע העולם, ומה שראו חכמים להתיר על רחוק משועבד חלק ראובן לשמעון לתשמיש זה וכו'".

ומוסיף החזו"א (שם יד, ג): "ונראה דענין גירי עיקרו בשיקול הדעת על מי למנוע את ההזיק, שהרי אם אדם יכנס לחצר חבירו ויטע אילן שהשרשים יזיקו את בורו או יעשה כרישין אצל הבצלים וחרדל אצל דבורים או ישפוך מים בעלייתו שירדו לביתו ודאי ודאי הוי בכלל מזיק בגרמא, אלא כשעושה בתוך שלו וזהו תשמישו אין על זה שם מזיק, ובה צריך לשקול בפלס איזה דבר הוא בזכות המזיק ואיזה דבר הוא בזכות הנזיק".

וכל זה הוא כלל גדול בהלכות שכנים, שחכמים קבעו כיצד היא ההתנהגות הנאותה ביניהם שמאפשרת להם לחיות יחד.

דף יט

הקללה שנאמרה על אחאב

נאמר בפסוק (מלכים א פכ"א פכ"א) "והכרת'י לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל". והגמ' לומדת בתחילה שהכוונה לבני אדם. ודוחה הגמ' שהכוונה לכלב.

ולכא' צ"ב שבין אם מדובר בבנ"א או בכלב מדוע משתמשים בהגדרות כאלה.

החת"ס מקשה מדוע הגמ' מביאה את הפסוק ממלכים שם, הרי לפני כן נאמר ביטוי זה, כגון בספר שמואל אצל נבל (שמואל א כה, כב), וכן בספר מלכים לעיל מינה (א, יד) אצל ירבעם.

מיישב החת"ס, ודאי שמשתין בקיר משמע בפשטות לכלב, והכוונה שנכרת לגמרי כולל נכסיו. ולכן גבי נבל פשיטא שכיון שהיה מורד במלכות, נכסיו למולך. וכן גבי ירבעם שהיה חוטא ומחטיא, הרי שמקומו היה נחשב עיר הנדחת, משום שחצר המלך נחשבת לעיר, ושורפים גם את הנכסים. אבל אצל אחאב מביא החת"ס שאחאב לא הדיח את העם לע"ז, אלא איזבל, ועל כן אין דין נכסיו להאבד, משום שבאשה אין דין עיר הנדחת, ולכן היה יותר מסתבר שהכוונה לאדם. ומוסיף הר"מ שטראשון (בן הרש"ש) בהגהותיו שכן משמע מההמשך "ועצור ועזוב". [ונזכיר עוד שברד"ק מביא את הגמ' דילן שהכוונה לכלב, ומוסיף שבתרגום יונתן מפרש שהכוונה לאדם ש'משית בקירות לבו', והכוונה שלא יישאר בכל ביתו בן דעת.]

מעתה ניתן לומר, שכיון שהמדובר למחות את שמו של האדם ולהכרית גם את נכסיו, על כן השתמשו בביטוי זה, שזה מורה שלא יישאר שום

בשם מהרח"ו שחזקיהו המלך נקצבו לו שנים ולא הגיע אליהם, ואותן שנים התגלגלו אל רב דימי. ממילא אומר רב יוסף, אם מלך אדום שהוא נכרי הקב"ה הקפיד על אונאתו, אתה שהנך גלגול של חזקיהו מלך יהודה, ודאי הקב"ה יתבע את צערך.

ג) מובא בסוגיא שכל אמורא התאונן שהוא גרם למיתת רב אדא (ומי שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו למחיצתו של הקב"ה, תוס'). אביי אמר שהוא גרם, מאחר ורב אדא אמר לתלמידים, עד שאתם אוכלים גרמי אצל אביי, לכו לאכול בשר שמן אצל רבא. המהרש"א כתב ש'גרמי' הוא בגימטריא 'על קגם' שהם המקומות שהלכה כאביי, ולפי"ז כוונתו לומר להם מדוע אתם הולכים לאביי שהלכה כמוותו רק במקומות ספורים, לכו לרבא שהלכה כמוותו בכל מקום.

ד) במעשה של האמורא האחרון שהובא נאמר שרב אדא לא הגיע להכנת השיעור של רב נחמן בר יצחק, ועל כן נפטר, וזו מסקנת הגמ'. אך מניין שזה היה הגורם? בספר דברי תורה מונקאטש (מהדו' תליתאי אות לב) מביא שני ביאורים ארוכים. ובהסבר השני כתב שכפי שכתבו התוס' הצדיקים לא רוצים שיענישו אחרים בגללם, ומה שבכל זאת גורם לעונש, הוא המלאכים שנוצרו ע"י התורה והעבודה של הצדיק. מעתה, כל אלה שהגמ' מביאה שרב אדא גרם להם צער, לא נזכר שגרם להם לביטול תורה ועבודה. אך אצל רנב"י, מרב אדא נסבב ביטול השיעור של רנב"י, ועל כן אותם מלאכים שהיו נוצרים מכך, פגעו בו.

דף כג

ועל דא אפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא

בעי רב ירמיה רגלו אחת בתוך נ' אמה ורגלו אחת חוץ לנ' אמה, מהו. ועל דא אפקוהו לרב ירמיה מבי מדרשא.

הב"ח מציין שלקמן דף קס"ה החזירו את רב ירמיה, ע"ש.

וצ"ב מה החסרון בספק של רב ירמיה. רש"י פירש שהיה מטריח עליהם. דהיינו שהשאלה אינה שייכת כ"כ במציאות. אך התוס' מוכיחים שרגל הש"ס לדון בשאלות רחוקות, אלא פירשו שהטענה עליו היתה שאחרי שאמרו חכמים שהגוזל אינו מדדה יותר מנ' אמה, השיעור הוא מוחלט ולא שייך שיוציא אף רגל החוצה. וכל מידות חכמים כך הן.

רבי אלחנן וסרמן בדברי סופרים (ס"ו) למד מכאן שכל האומדנות שבגמ' לא בדו אותם חכמי הגמ' מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני, והיינו שראו משאלת ר' ירמיה שהוא מפקפק בשיעורי חכמים לומר שאינן בצמצום, ובאמת הן בצמצום גדול. וכן הוא בר"ה דף י"ג "א"ל ר' ירמיה לר' זירא וקים להו לרבנן בין שליש לפחות משליש? א"ל לאו אמינא לך לא תפיק נפשך לבר מהלכתא (ופירש"י לפקפק בשיעורי חכמים), כל מדות חכמים כך הן, במ' סאה טובל, במ' סאה חסר קורטוב אינו יכול לטבול וכו'". ואפשר להוסיף על כך דאסתכיל באורייתא וברא עלמא, וכל שחז"ל קבעו אומדנא, כך ממילא היא המציאות.

ומציין רבי אלחנן וסרמן שרש"י חולק על התוס' עיי"ש.

ונראה לבאר את המחלוקת, ע"פ מה שכתב בחובות הלבבות בהקדמה, שהיה חכם שבא לשאול מחכם אחר שאלה בהלכות גיטין שאינה מצויה, והשיב עליו בתמיהה: "הידעת כל מה שאתה חייב לדעתו מן המצוות אשר אינך רשאי להתעלם מהם, ואין ראוי לך לפשוע בהם, עד שנפנית לחשוב בשאלות נכריות אשר לא תקנה בהם מעלה יתירה בתורתך

ואמונתך ולא תתקן בהם מעוות במידות נפשך?!"

ובחת"ס (ריש פרשת בחוקותי) כתב עליו: "והנה במחילת כבוד החסיד ההוא, לא זה הדרך סלולה אשר חפץ ה', ואשר כבשוהו רז"ל וקבעו בש"ס איבעיא להו רגלו א' בתוך נ' אמה ורגלו א' חוץ לנ' אמה מהו, וגופו תיש ופניו אדם מהו, וכה"ג רוב שקו"ט שבש"ס, כי ידעו חז"ל שידיעת דברים אלו זהו האושר האמיתי, וזה הוא המביא לאדם להבת לבו ביראת ה' כל היום ודבקות בשמו הגדול".

ולכאו' אינו מובן מה שהביא מסוגיין, והרי אדרבה על דא אפקוהו מבהמ"ד. אלא, דהחת"ס למד כהתוס' שהטענה על ר' ירמיה לא היתה מצד השאלה הרחוקה, אלא מצד שפקפק בשיעורי חכמים. ומעתה י"ל שרש"י שנטה מפירוש התוס', למד כהחווה"ל.

ונסיים במה שכתב בבן יהוידע בשם מהרח"ו, דכיון שר' ירמיה נתכוון לטובה להגדיל תורה ויאדיר בשאלותיו, וביישוהו ואפקוהו מבי מדרשא, לכן יש לו שכר טוב למעלה, כי כל שאלות הנשאלות במתיבתא דרקייעא הוא שואל אותם ונשאלות על ידו. וכן הוא עומד בפתח מתיבתא דרקייעא.

דף כד

כל דמדדי והדר חזי לקיניה

"כל דמדדי והדר חזי לקיניה, מדדי. ואי לא, לא מדדי". בספרי חסידות מביאים משפט זה כדי ללמדנו לקח ומוסר.

באמרי אמת (נצבים תרע"ה ותרצ"ב) מביא בשם השפת אמת דאיתא בפסוק "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך וגו'", ומהו "מקצה השמים" ולא "קצה הארץ"? וביאר דאף כשאנו בקצה, במרחק, עדיין יש לנו חיבור ל'שמיים'. דאף כשאנו מדדים ומתרחקים, עדיין רואים את הקן שממנו הגענו. וממשיך ואומר שעד כמה שיש הסתר, כנגד זה יש סיוע. משם יקבצך - שגם בתוך הגלות יש נקודה שתצמח ממנה ישועה.

בבית יעקב מראדזין (פרשת ויחי אות כו) כתב: "בכל הפעולות של עוה"ז צריך שיהיה כדכתיב דומה דודי לצבי, וכמו שביארו ז"ל במדרש ובזוה"ק, מה צבי כשהוא רץ מסתכל לאחוריו, היינו שעושה לו סימן שיהיה קל לו לחזור למקומו הראשון, ועל דרך שאמרו ז"ל כל היכא דמדדה והדר חזי לקיניה מדדה.

"וכן הוא נמי הענין מאל נא תקברני במצרים, שלא יכניסו עצמם כ"כ בפעולות עוה"ז שלא יהיו יכולים לחזור, אלא כל הכנסתם יהיה בהדרגה, שלא ישכח בהתחלה, כדי שיוכל לחזור בנקל להשורש".

וכן מבאר שם (אות לג) שיעקב שהשתחוה ליוסף הוא מצד שראה שאף בכל הטרדות מעסקי צרכיהם, מכל מקום "אינם נעתקים ח"ו מהשי"ת שיהיה ח"ו בבחינת קבורה כמבו' לעיל שיהיו נכסים ונעלמים מיראת השי"ת. אלא שכנסת ישראל נמשלו ליונה, דאיתא עליהם בגמ' כל היכא דמדדה והדר חזי לקיניה מדדה ואי לא מדדה, כך אין נכנסים ישראל לשום טרדא רק עד כדי שיוכל לחזור להשי"ת".

נמצא שהלכו בדרך דומה, אלא דהאמרי אמת מדבר כלפי הישועה מצדו, שלא יתן לעם ישראל להיות בגלות בלי שיהיה להם שייכות לקן, והבית יעקב למד שמדובר על עם ישראל שבטבעם אינם מסתלקים לגמרי להיות במקום שאינם רואים את הקן.